

Havainnot monikon käytöstä kolmessa suomen kielen nominiryhmässä¹

Yksikön ja monikon käytössä suomen kieli, kuten tunnettua, useimmissa olennaisissa kohdin on melkein täysin samalla kannalla kuin meille läheisimmät indo-eurooppalaiset kielet. Tämä yhtäläisyys ulottuu moniin yksityisiin pikkupiirteihin saakka. Toisaalta on kuitenkin joukko tapauksia, joissa numeruksenkäyttö suomessa ei ole sama kuin esim. ruotsissa. Tuttu seikka on mm. se, että suomi yleensä tyytyy yksikköön lukusanailmauksissa, esim. *kaksi poikaa, kolmelle tytölle*. Samoin on laita *käsi* ja *jalka* sanojen suhteen, kun on kysymys näiden ruumiinelimien pukimista, esim. *hänellä on saappaat jalassaan, panee kintaat käteensä*. Päinvastainen eroavuus, nimittäin se, että suomessa esiintyy monikko, kun ruotsi vastaavissa yhteyksissä turvautuu yksikköön, voidaan havaita melko monissa tapauksissa. Näistä otetaan seuraavassa puheeksi muutamia sellaisia, jotka ruotsin kannalta ovat erityisen silmäänpiistäviä ja joiden käsittely, jos kohta pintapuolinen, saattaa josain määrin valaista eräitä erikoistehtäviä, joita suomen kielen monikolla näyttää olevan. Huomion kohteeksi joutuu kolme nominiryhmää, joiden edustajat suomessa paljon yleisemmin esiintyvät monikossa kuin niiden lähimmät ruotsinkieliset merkitysvastineet.

I. Erisnimet

1. Erisnimet ovat varsinaiselta luonteeltaan singulaarisia siinä mielessä, että niiden tehtävänä on yhden tietyn olennon, esineen, paikan tm. ilmaiseminen. Niin pian kuin useilla saman lajin yksilöillä on nimenä sama äännös, on kuitenkin olemassa sekä edellytyksiä että joskus suoranaista tarvetta käyttää tätä nimeä myös monikkomuodossa. Jos esim. on kysymys useista henkilöistä, joilla on sama etunimi tai sama sukunimi, on tällainen monikonkäyttö suomessa yleensä aivan luonnollinen, esim.: *Nämä molemmat Eskot. Kaikilla Sulhoilla on tänään nimipäivä. Minä luuli että kaikki ol Luukkaita hau-*

¹ Esityksen runkona on kirjoittajan väitöstilaisuudessa 13. 2. 1957 pitämä lectio prae-cursoria.

vankaivajat — — Petä; VIRTARANTA s. 114.² *Miss' on pulkka Pulkkisia, / siin' on lauma Lamppisia*. Kokoelma Suomen kansan sananlaskuja, SKST 113 osa, 1906 s. 272. Kun puhutaan jonkin perheen tai suvun jäsenistä, on tavallista, että asianomainen sukunimi esiintyy monikossa, esim.: *Olin eilen kutsuttu Kailojen luo päivälliselle*. KALLAS s. 61. — — *tulen asumaan kaksi viikkoa Rosenthalien luona*. Ib. s. 13. *Eikö pitänyt kirouksen vain seurata tätä Lamppaisten sukua, kun se seuraamaan oli ruvennut?* JOTUNI s. 147. *Laivan* — — *omisti Peter Malm, niitä kuuluisia Malmeja, joita mainitsematta on Pietarsaaren kaupungista mahdollon puhua*. SK 1952 n:o 43 s. 16 p. 1.

Vastaavanlaisissa tapauksissa monikko on kyllä ruotsissakin jossain määrin käyttökelpoinen, mutta ei läheskään yhtä yleisesti kuin suomessa. Varsinkin sukunimet, jotka hyvin usein sisältävät jälkiosana jonkin kielessä monikollisenakin tavallisen appellatiivin, saattavat erityisesti tuttavallisessa tai leikillisessä tyyliässä esiintyä monikossa, esim. *i vår socken finns det många Anderssoner, Lundströmar, Lindgrenar, Holmkvistar, Stenvallar* jne. Kun monikontunnuksena tällöin enimmäkseen on *-ar*, on kuitenkin todettava, että erisnimen pluraali usein muodostuu toisella tavalla kuin vastaavan appellatiivin, esim. *Appelrotharna, Fagerlundarna och Grönbergarna var hos oss i går*. Sellaisella muodolla kuin *Appelrötterna* on tietenkin vain voimakkaasti leikillinen sävy. Yleisempi kuin monikko on viimeksi mainitun kaltaisissa tapauksissa kuten tunnettua yksikön genetiivi *Appelroths, Fagerlunds*.

Etunimien ryhmässä monikonkäyttö on ruotsissa mahdollinen mm. useiden *-a*-loppuisten naisennimien kohdalla, esim. (två) *Emmor, Linneor, Marior*,

² Esimerkkilähteet on mainittu seuraavasti lyhennettyinä:

AAPELI = AAPELI Meidän Herramme muurahaisia, 1954.

AHO = JUHANI AHO Kootut teokset IV, 1921.

HUOVINEN = VEIKKO HUOVINEN Havukka-ahon ajattelija, 1952.

IVALO = SANTERI IVALO Juho Vesainen, 4. painos, 1917.

JOTUNI = MARIA JOTUNI Kootut teokset II, 1930.

Kal. = Kalevala.

KALLAS = AINO KALLAS Päiväkirja vuosilta 1916—1921, 1954.

KARRI = UNTO KARRI Ristiinnaulittu, 1931.

KILPI = VOLTER KILPI Kirkolle, 1937.

KIVI = ALEKSIS KIVI Kootut teokset I, 1926.

KOKKO = YRJÖ KOKKO Hyvän tahdon saaret, 1953.

KOSKENNIEMI = V. A. KOSKENNIEMI Kootut runot, 13. painos, 1951.

LINNA = VÄINÖ LINNA Tuntematon sotilas, 1954.

LINNANKOSKI I—III = JOHANNES LINNANKOSKI Kootut teokset I—III, 1952.

NS = Nykysuomen sanakirja

PAKKALA = TEUVO PAKKALA Lapsia, 1953.

PEKKANEN = TOIVO PEKKANEN Voittajat ja voitettut, 1952.

SEPPÄNEN = UNTO SEPPÄNEN Evakko, 1954.

SILLANPÄÄ = F. E. SILLANPÄÄ Poika eli elämänsä, 1953.

SILLANPÄÄ NN = F. E. SILLANPÄÄ Nuorena nukkunut, 1931.

SK = Suomen Kuvalehti

VIRTARANTA = PERTTI VIRTARANTA Sana ei sammaloidu, 1953.

Major, Stinor. Ruotsin kuninkaita tarkoittava sanonta *Sveriges Karlar* on yleisesti käypä. Edelleen voitaneen sanoa esim. (flere) *Georgar, Robertar, Henrikar, Filipar*, ja tuttavallisessa puheessa monikko lienee monissa muissakin tapauksissa ajateltavissa. Sellaisista etuniminä käytetyistä sanoista, jotka ovat appellaatiiveinakin yleisiä, monikko tietenkin on helposti muodostettavissa, esim. *Björnar, Dagar, Fransar, Knutar, Stenar, Stigar, Vikingar*, mutta tuntuu kuitenkin siltä, että se ei aina ole oikein luonteva, koska se voi liiaksi johtaa ajatuksen sanan appellaatiiviseen merkitykseen; samaan ryhmään kuuluva *Bror* ei tietenkään tule monikkolisena ollenkaan kysymykseen. Muiden etunimien joukossa on useita suuria ryhmiä, joiden esiintyminen monikossa myös on jokseenkin mahdoton; tämä koskee ainakin seuraavia sekä useimpia muita samoihin sananloppuihin päättyviä nimiä: *Helge, Signe, Åke; Evi, Gurli, Ossi; Odal, Bertel, Rakel, Bodil; Herman, Ellen, Elin, Anton; Hugo, Otto; Dagmar, Gunnar, Ester, Helmer, Eivor, Viktor*. Kuvaavana piirteenä voidaan mainita, että näitä samoin kuin useimpia muitakin vierasperäisiä nimiä — *Carmen, Tiberius, Eisenhower, Paganini* ym. — suomessa yleensä aivan hyvin voidaan käyttää monikossa, kun sen sijaan esim. useimmat suomalaiset nimet — *Paavo, Velä, Heikkilä, Virtanen* jne. — eivät ruotsissa mitenkään voi omaksua pluraalimuotoa.

Myös paikannimistä voi suomessa tavata merkitykseltään samanlaisia monikkomuotoja, jollaisia edellä on mainittu henkilönnimistä: — — *molemmista hallandoista, sekä pohian että etelän*, LJUNGO TUOMAANPOIKA Ruotsin maanlain suomennos, (julk. 1852) s. 21. *Niitä hän [Juho Vesainen] katkeralla mielellä mielti hiihtäessään* — — *Sodankylän ja Kittilän Lappien kautta takaisin Kemän ja Tornion suita kohden*. IVALO s. 219. *Ne Kaukot, joita tavataan lounais-Suomen alueella* — — H. OJANSUU Suomal. paikannimitutkimusta I s. 115. — — *siltä, joka ei ole kulkenut Saariselkien ylitse, on jäänyt näkemättä Lapin valtavin maisemanäkymä*. SK 1957 n:o 17 s. 32 p. 2. *Hän [Don Juan] on naimisissa serkkunsa Bourbonin ja Molempien Sisiliain prinsessan Maria Mercedesin kanssa* — — SK 1955 n:o 7 s. 30 p. 3.

2. Varsin tavallinen ilmiö on suomen kielessä se, että erisnimi saa appellaatiivisen merkityksen ja tarkoittaa kaikkia niitä yksilöitä, jotka ominaisuuksiltaan tai käyttäytymiseltään ovat samanlaisia kuin tietty henkilö, jolla on tuo nimi. Sen käsityksen valossa, että lähinnä etunimi on ao. henkilön persoonallisuuden, hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa tunnuskuvana, on luonnollista, että tämä monikonkäyttö koskee varsinkin etunimiä: — — *olen siinä [nim. teoksessa Hurskas kurjuus] koettanut jollakin lailla hyvittää sitä isoa velkaani* — *jossa tiedän olevani* — *juuri sentapaisille Jusseille ja heidän milloin minkinnimisille Riinoilleen*. SILLANPÄÄ s. 321. *Kyllä minä tunnen ne hyvät*

talolliset, ne Saarijärven *P a a v o t*. Id. NN ss. 273—. *Oli tullut päivä, se aika vuorokaudesta, jolloin virastopiru on painunut tiehensä ja romanttisten kuvitelmien aika alkanut kaikille A g n e k s i l l e, kaikille liekaan sidotuille aviovaimoille. KARRI s. 453. /— — Katso, kansa, | ettei pimeissä loukoissansa | E f i a l t e i t a vaani! U. KAILAS Runoja, 1943 s. 251. Enemmän *U r p o j a urheilemaan!* huudahti erään sanomalehden urheilutoimittaja ylistettyään juoksija Urpo Vähärännan urheilijan ominaisuuksia. Mutta myös sukunimiä saattaa esiintyä monikollisina samassa merkityksessä, joskus yhdessä etunimen tai substantiiviattribuutin kanssa: — — *koko ikänsä* [Helminen] *oli taistellut Honkapään ja kaikkien H o n k a p ä i d e n ylivoimaa vastaan* — — T. PEKKANEN *Isänmaan ranta*, 1937 s. 221. *Tuollaiset P ö y h ö s e t ne vielä antavat jotakin makua tälle elämälle. AAPELI s. 52. Tämä ajatus* [nim. että tieteen täytyy palvella valtiota] *voi länsimaisen käsityksen mukaan johtaa uusien L y s e n k o j e n esiintymiseen. SK 1956 n:o 18 s. 21 p. 3. — — kaikki matkailijat eivät suinkaan ole mitään F a r u k e j a ja A l i K h a n e j a, KOKKO s. 83. Vakoilijat — — ovat retku-S a l o j a ja tarinoivat mitä sylki suuhun tuo* — — SK 1953 n:o 49 s. 15 p. 2. *Ei olla halukkaita tunnustamaan vieraan puolen kapteeni C o o k e j a* [so. kokonaisuuden etua ajattelevia], *vaikka heitä olisikin. SK 1954 n:o 18 s. 11 p. 2. Suomalaiset r a k o s i t ja geröt ja k a d a r i t pitävät valtaa SKP:ssä täydellisemmin kuin ennen stalinismin virallista kukistamista. SK 1957 n:o 14 s. 36 p. 3.**

Tätäkin monikonkäyttöä voidaan tavata myös paikannimien ryhmässä: *Yleensä kuulee vepsäläiskylissä niin monta murretta ja kieltä, että ne ovat kuin pieni-kokoisia B a a b e l e i t a: vepsää, eestiä, inkeriä, suomea, aunusta, venäjää...* O. PAAVOLAINEN *Synkkä yksinpuhelu*, 1946 s. 264. *Missä olivat tämän maan-äären K u u l t a v a i s e t? SEPPÄNEN s. 319. Espanja ei tahdo uusia »g i b r a l t a r e i t a». KOKKO s. 142. — — ne hotellien n i m e t, jotka näkyivät Iberian toimiston edustalle torin ympäristöstä, olivat kovin jokapäiväisiä »r o y a l e j a». Ib. s. 32.*

Kun erisnimet suurelta osalta ovat entisiä — ja monesti kielessä edelleen tavallisia — appellatiiveja, on lukuisissa tapauksissa siis todettavissa kehitys appellatiivi > propri > appellatiivi. Seurauksena erisnimen — tai sen osan — tilapäisestä käytöstä yleisnimen tavoin on sitten hyvin usein ollut uuden varsinaisen yleisnimen syntyminen, esim.: *Piha oli polven korkuisia o s k a r e i t a täynnä. NS. Yksiä ja samoja p u l l i a i s i a me olemme kaikki. NS. Eikä naisellista l o l l o j e n hurmaa suinkaan tarvitse mennä Italiasta hakemaan, omat mirvat on täälläkin. SK 1956 n:o 3 s. 25 p. 3.*

Erisnimien appellatiivinen käyttö on kyllä myös ruotsissa yleinen ilmiö, mutta senkin esiintyminen monikossa on tietysti kulloinkin riippuvainen tämän numeruksen morfologisista muodostumismahdollisuuksista. Yleisimmin tällaista monikkoa tavattaneen sellaisissa yhdyssanoissa kuin *snuskp e l l a r*,

träkmånsar, grinollar, barfotalassar, pellejönsar, viktigpettrar ym. Hyvin tavallinen nimi saatetaan käsittää tyypilliseksi, jolloin seuraavainen monikonkäyttö voi tulla kysymykseen: *I vackra Gretor, Noror och Annickor, som i det behageliga mörkret uppsöken Edra Pellar, Nissar och Larsar*, O. v. DALIN Witterhets-Arbeten, 5:te bandet, 1767 s. 187. Pari muuta esimerkkiä: *alla nya Napoleoner, pojarna är ena riktiga Kalle Blomkvistar* [so. etsivänalkuja].³ Niissä lukuisissa tapauksissa, joissa pluraalin muodostuminen kohtaa morfologisia esteitä, on selvää, että myös nimen appellatiivinen käyttö rajoittuu vain singulaariin, vaikka sillä ilmaista käsite tietysti hyvin on monikollisenakin ajateltavissa, esim. *han är ingen Caruso, mången skön Greta Garbo*. Edellä suomesta mainittujen esimerkkien ruotsinkielisissä vastineissa pluraali tuskin tulisi monessakaan kysymykseen.

3. Suomen kielen erisnimien melko laaja esiintyminen monikossa johtuu osaksi siitä, että ne niin muodoltaan kuin merkitysluonteeltaan ovat huomattavasti lähempänä appellatiiveja kuin esim. germaanisten kielten propriit. Tuttu asia on, että hyvin useita kielessä tavallisia substantiiveja ja adjektiiveja samalla käytetään henkilöiden etuniminä, esim. *Aarre, Aimo, Ansa, Armas, Heimo, Helmi, Ilta, Impi, Into, Jalo, Kaino, Kielo, Kukka, Lahja, Lempi, Mainio, Mies, Onni, Rauha, Ritva, Satu, Sointu, Terttu, Toivo, Ukko, Urho, Varma, Vesa, Voitto*. Tällaisia on nykyisessä nimipäiväalmanakassa runsas satakunta, ja ne muodostavat alkuperältään suomalaisesta etunimistöstä ylivoimaisesti suurimman osan. Ilmeisesti tärkeimpänä syynä erisnimien yleiseen esiintymiseen monikossa on kuitenkin se, että tämän numeruksen muodostumistapa suomessa on hyvin yhtenäinen ja äännerakenteellisessa suhteessa siksi yksinkertainen ja taloudellinen, etteivät sitä ole haittaamassa juuri minkäänlaiset morfologiset vaikeudet, niin kuin ruotsissa usein on laita.

II. Ainesanat

1. Myös ainesanojen numerussyntaksi on suomessa monessa kohdin toisenlainen kuin ruotsissa. Esim. sellaisia substantiiveja kuin *vatten, snö* ja *kött* ei nykyruotsissa voi ajatella ainakaan siten monikossa käytettyinä kuin sanoja *vesi, lumi* ja *liha* seuraavissa yhteyksissä:

Kiivas on väylässä vesien karku, LINNANKOSKI I s. 315. Sen [lammen] vesi oli lasinkirkasta, jostakin maan uumenista toi lähde siihen kylmiä vesiä. HUO-

³ Kalle Blomkvist -niminen pieni mestarietsivä on päähenkilönä eräässä ASTRID LINDGRENin kirjoittamassa nuorisokirjasarjassa, jota paljon luetaan.

VINEN s. 18. *Luhtaniitty on metsän reunaan saakka vesillä.* AHO s. 60. *Ja Pietari astui ulos venheestä ja käveli vetten päällä mennäkseen Jeesuksen tykö.* UT 1938, Mt. 14: 29. *Vene on laskettu vesille. Pukeuduttuaan hän [Aato] ravisteli ja puseri niistä [kalanpyydyksistä] liiat vedet ja sovitti säkkiin,* SEPPÄNEN s. 372. *Tyttö tuli äitinsä luo vesissä silmin.*

Lumia lentää | Ristin ja rastin, J. KROHN-SUONIO (Suomen kansalliskirjallisuus XIV, 1931 s. 206). — — *pilvinen taivas oli ruvennut viskelemään lumia,* IVALO s. 210. *Lumia jymähteli katoilta maahan.* U. SEPPÄNEN Myrsky ja aurinko, 1931 s. 264. *Heti ensi lumilta tulisi koko renkijoukko.* Ib. s. 68. — — *kunhan päästään miehenkorkuisiin lumiin, niin vielä se savolainen reki näyttää mihin sen »nokka» kelpaa!* LINNANKOSKI II s. 133. *Oli taisteltu lumissa Laatokan | lyhyt päivä talvinen |* — — KOSKENNIEMI s. 579. *Se [aurinko] värjää tunturien lumet punaisiksi* — — Y. KOKKO *Laulujoutsen*, 1950 s. 65.

Mooses uhkasi hilpeästi lyödä lihoksi koko pääsin, HUOVINEN s. 159. — — *siellä aitam parvess olj sittel lihaja, paistetuita lihaja* — — KORL-Muura; VIRTARANTA s. 153. *Aina hauo hartioita, | pehmitä perälihaja, | elä silmiä sivele |* — — Kal. 24: 249-. — — *hän [eräs nainen] oli lihavampi ja valkoisempi kuin milloinkaan ja hänen komemat lihansa hyllyivät, kun hän surussaan takoi otsaansa lattiaan ja parkui ja huusi.* M. WALTARI *Sinuhe*, 1945 s. 324.

Ruotsissa on vastaavissa tapauksissa monikollisuuden ilmaisemiseksi yleensä turvaututtava johonkin yhdyssanaan kuten *vattenmassor, vattenflöden; snöflingor, snödrivor, snöklumpar, snöfält t. -vidder, snöfall; köttstycken, köttpartier* jne.

Muita ruotsin kannalta katsoen outoja ainesanojen monikkoesimerkkejä: *Maitoja ei voi pitää samassa kellarissa, missä pidetään kaloja,* M. MERENMAA *Markkinat*, 1946 s. 95. *No niin on sitä mehua ja hedelmällisyyden henkeä mullan mahloissa* — — KILPI s. 39. *Mehiläinen, ilman lintu, | sai siitä simoja kyllin, | metosia mielin määrin.* Kal. 15: 525-. — — [Mari] *mieskelä ehtimiseen, kun kahvit myllyssä ratisivat.* PAKKALA s. 36. *Hänen entiset markkinatoverinsa* — — *ovat jo aikoja sitten olleet maan mustissa mullissa.* V. KATAJA *Kootut teokset I*, 1933 s. 527. *Vaikka siellä [Saharassa] voi kyllä olla hyvänlaatuiset hiekat mökin kivijalkaan...* HUOVINEN s. 86. *Eihän tuota luulisi lampaan häntään kerräytyvän kovinkaan ihroja.* Ib. s. 71. *Tarvittaneen kokonaan uudet hiivat, ennen kuin vanha taikina saadaan uudelleen nousemaan!* SK 1952 n:o 48 s. 23 p. 3. *Liät voit meillä lähetetään meijeriin ja nostetaan setelit pois.* SK 1955 n:o 51—52 s. 41 p. 2. — — *jäinen meriviima tunki läpi luiden ja ytimien.* IVALO s. 209.

2. Seuraavassa esitetään suomen ainesanoista monikkoesimerkkejä sen mukaan ryhmitellen, mihin tämän numeruksen käyttö kulloinkin perustuu. Saman aineen eri lajeja ilmaiseva pluraali, joka on ruotsissakin samoin kuin

muissa germaanisissa kielissä hyvin yleinen eikä tässä yhteydessä tarjoa erityistä mielenkiintoa, jätetään käsittelyn ulkopuolelle.

a. Kiinteän aineen nimi voi suomessa monikollisena aivan yleisesti tarkoittaa ko. aineen paloja, osia tai siitä valmistettuja esineitä. Pässi siis voidaan lyödä *lihoiksi*, maito jäädytetään *jäissä*, *tuohet* käpertyvät palaessaan, valetaan uuden vuoden *tinoja*, perheenemäntä kiillottaa *kuparit* tai *pöytähopeat* ja saattaa juhlaa varten pukeutua *kultiin*, seinä on ehkä vuorattu *pahveilla*, kallionlouhijan työlaatikossa on *dynamiitteja*, suojautuakseen voi pistää *pumpulit* korviinsa, naisilla on nykyään enimmäkseen *nylonit* jalassa jne. Ruotsissa vastaavanlainen monikonkäyttö ei kylläkään ole tuntematon — vrt. (flere) *glas, gummin, korkar*, ha många *järn* i elden jne. — mutta se koskee paljon harvempia ainesanoja kuin suomessa, ja mm. äsken mainittujen esimerkkien ruotsinkielisissä vastineissa monikollisuus olisi ilmaistavissa ainoastaan sopivien yhdyssanojen avulla, sellaisten kuin *isstycken, sockerbitar, kopparkärl, silverpjäser, guldsmycken, pappskivor, bomullstussar, nylonstrumpor* ym.

b. Monikolla ilmaistaan joskus useita paikallisesti tai ajallisesti erillisiä aine-määriä tai -esiintymiä. Tällainen tehtävä on mm. *vesi* sanan pluraalilla tarkoittaessaan 'vesialueita, vesistöjä', esim.: *Sotalaivat risteilivät Suomen v e s i l l ä. Ne ovat rakentaneet höyryvenheen Soiselänkin sisäv e s i l l e*, AHO s. 66. *Täälläpäin on hyvät kalav e d e t*. Samaan tapaan *jää* voi esiintyä pluraalissa eri vesistöjen jääpeitteitä merkitseväenä, esim. *j ä ä t o v a t j o k a i k k i a l l a a l k a n e e t k ä y d ä h y v i n h e i k o i k s i*. Ruotsissa on vastaavissa tapauksissa monikon käyttö niinkään aivan yleinen, esim. *i d e y t t r e v a t t n e n ä r i s a r n a r e d a n s v a g a*. Suomessa näyttää siltä kuin myös *lumi* sanalla toisinaan olisi hiukan samantapainen merkitys, siis 'eri paikoilla olevat lumipeitteet', esim.: — — *l u m e t i t k e n i l j e n k i s i, | i l j e n e t s u l i k s i m a i k s i*, Kal. 36: 145-. *Mutta viimein tuli kevätkin, ja l u m e t s u l i v a t j a v u o t i v a t j ä r v i i n*. AHO s. 550. *Sillo olj l u m e t s u l a n n u p p o i s e t t ä m e h t i s s ä o l j l u n t a m u t t a m o a n t i e t o l j i h a n s u l a n a* — — Jäms ym.; VIRTARANTA s. 99. Tähän kuuluu edelleen se ilmiö, että viljalajien nimiä käytetään pluraalissa, kun on kysymys useilla paikoilla kasvavista laihoista, esim. *naapuripitäjissä r u k i i t o v a t p a r e m m a t k u i n t ä ä l l ä*. Rinnastettava tapaus ruotsissa: *gäddorna slår i v a s s a r n a* [= ruoikoissa].

Juoksevia aineita nimittäviä sanoja tavataan aika usein monikossa, kun on puhe eri astioissa tai muuten toisistaan erillään olevista nestemääristä: — — *|kaatoi kattilat tulelta, | — — | l i e m e t l i e t e h e n l e v i t t i*. Kal. 13: 132-. *He [leiriin valkean laivan tuloa odottamaan kokoontuneet lahkolaiset] kaatoivat hiekkään k a l j a t j a m a i d o t, k e l l ä v i e l ä j ä l j e l l ä o l i*, A. KALLAS Lähtevien laivojen kaupunki, 1913 s. 158. *Huolehtia k e r m o j e n v a s t a a n o t o s t a m e i j e r i s s ä*. NS. *Kuusi haikalaa iskin nyrkillä kuoliaaksi ja v e r e t j o i n*. HUOVINEN s. 127. *Ja miksipä ei olisi lahottanut [nim. lattiasieni permantoa], s i l l ä p e s u - j a l i k a v e d e t*

kaadettiin lattiaan hakatusta aukosta sillan alle. Ib. s. 184. Yhtenä nostivat he ruumiin penkille ja Kaisa laittoi vedet ja alkoi pestä ruumista, JOTUNI s. 162. Saimme pöydän ja tilattuumme helmeilevät whisky-soodat aloimme tarkastella elämää kaupungin huvikeskuksessa. SK 1953 n:o 46 s. 42 p. 2. Ja tuota — niillä olj sittev viis kannuva viinaa rattailta, ja tuota . . . eno vainaa sito hevosesak kiini ja sitten sano sille Jussi vainaalle että »mitenkäs tuota käy noijev viin oje n kum myö heitetään nämä viinat ja noim paljo o ylleisöä (!)», nij Jussi vainaa sano että »ann ollas siinä voa» että tuota, »kyl ne siinä säilyy!» ja, sit ne mänj sisälle [häätaloon]. KORL-Muura; VIRTARANTA ss. 237-.

Myös muita ainesanoja käytetään joskus monikossa periaatteellisesti samalla tavalla: — — paljon [lapsia] oli jätetty [kesäksi] kaupungin asfaltteille [= asfalttikaduille ja -pihoille] kiviseinien varjoon. SK 1954 n:o 18 s. 16 p. 2. Rannassa Mannonen kertoi lähtevänsä huomenissa Terijoelle katsomaan, minkälaista kesälämän alku siellä olisi niin hiekoilla [= hiekkarannoilla] kuin kasi-noillakin — — SEPPÄNEN s. 43. Tiilien raoista ikäänkuin pullistivat kieltään näyttäen nuo sinne lyödyt savet [= savisaumat], joista kauaksikin näki, ettei niitten takana »röoleissä», savukanavissa, liekki vielä ollut monestikaan nuoleskellut. SILLANPÄÄ s. 50. Kun he olivat kierrelleet torilla muutamia tunteja, rupesivat voit ja lihats [ehkä 'eri kauppiaiden myytäväksi tarjoamat voi- ja lihaerät'] halpenemaan aivan itsestään. T. PEKKANEN Toverukset, 1948 s. 51. Nyt kaikki kahvit [ehkä 'eri pusseissa olevat kahvimäärät'] pannuun ja kattiloihin! SEPPÄNEN s. 133. No niitä suolija puhistellaan — — sillai että ensi otetaan ne isomat rasvakeeröt, ne otetaan pois ja, ja sitten tuota . . . Sitten kun niistä on ne rasvat pois ni — — sittem puristetaan se sonta pois — — KORL-Muura; VIRTARANTA s. 185.

Joitakin yksinäistapauksia lukuunottamatta — vrt. edellä vattnen, isarna, vassarna sekä lisäksi mm. tvåtta ett plagg i flere vatten, bära ut slaskvattnen jne. — ei yksinkertaista ruotsin ainesanaa voida käyttää monikossa siten kuin on tapahtunut yllä luetelluissa suomen esimerkeissä.

c. Kun yhtenäisessä ainepaljoudessa voidaan erottaa lukuisia itsenäisiä yksityisosa, sitä tarkoittava sana on suomessa hyvin usein — eräissä tapauksissa jokseenkin säännöllisesti — monikossa. Näin on ensinnäkin monien sellaisten substantiivien laita, jotka ovat kasvinpaikastaan irrotettujen korsit- t. karvajoukkojen nimiä, esim. kuorma heiniä, tänään pitäisi rukiit puida, hampujen ja pellavien liottaminen, lehmille voidaan syöttää myös kortteita ja ruokoja, lankaa kehrätään villoista ja karvoista. Sama koskee tällaisia korsijoukkoja edelleen käsiteltäessä saatavan kuitu- tai viljatavaran, siitä valmistettavien viljatuotteiden ja viljanjätterehtien sekä puintijätteiden nimiä, esim. häkilöitäessä rohtimet ja tappurat erottuvat aivinoista, kauroista tehdään suurimoita ja ohrista mal-

taita, rukiita jauhettaessa saadaan jauhoja ja leseitä, täytyy erottaa akanat (t. kaleet, kaunat, vihneet) viljasta, ruumenilla on yhtä suuri ravintoarvo kuin vastaavilla oljilla, karjan alusina t. kiviikkaina käytetään pahnvoja t. pehkuja. Sama koskee lisäksi useita muita sanoja — niiden joukossa varsinkin *-e*-johdannaisia — jotka ilmaisevat erilaisten toimintojen tai tapahtumisten tuloksia, esim. *lakaisemat, kaappeat, kalanperkeet, karikkeet, jätteet, rippeet, noukkeet, riveet, tilkkeet, hakkeet, rouheet* ym.

Tässä lueteltujen substantiivien ruotsinkielisistä merkitysvastaineista vain seuraavat voivat (muulloin kuin ao. aineen eri lajeja tarkoittaessaan) esiintyä monikossa: *gryn; agnar, skävor, sådor; skovor, sopor*. Pluraali, joka on näiden sanojen yksinomainen tai pääasiallinen numerus, perustuu ilmeisesti käsitykseen ao. yksityisosien useudesta, ja milloin yksikköä joskus käytetään, se tarkoittaa juuri tällaista yksityisosaa, esim.: *Det var ett litet gryn, som kommit i skon och orsakat skavsår. O. ÖSTERGREN Nuvensk ordbok. Fick han en enda liten såda i gröten, så blev han ursinnig* — — Ib. Suomen vastaavien synonyymien numerussyntaksi on suurin piirtein samanlainen, esim. *pistävä a kana, poimin kaunat pois ryyნიენ joukosta*. Monesti pluraalin merkitys käsitettäneen lähinnä kollektiiviseksi — esim. *suuri kasa akanoitaa, en skyffel med sopor* — ja sen vuoksi joskus tavataan yksikköäkin samassa funktiossa: *Ruumenen sekainen vilja*. NS.

Muut suomesta mainittujen substantiivien ruotsalaiset synonyymit — *hö, hampa, lin, vass, ull; havre, korn, råg, vete, mjöl, malt, kli, gröpe; halm, strö, boss; avfall, avskrap, avskräde; drev, flis, hack, kross, skrot* — ovat selvemmin ainesanojen luonteisia; merkitykseltään kollektiivinen singulaari tarkoittaa aina lukuisien yksityisosien muodostamaa massaa — ja on tässä funktiossa ainoa mahdollinen numerus —, mutta sitä vastoin se ei koskaan voi ilmaista yhtä massan yksityisosaa.⁴ Suomen vastaavien sanojen ryhmässä asian laita on usein toisin. Osaksi nimittäin singulaarilla joskus voidaan ilmaista massan yksityisosa, esim. *taitoin heinä n tien vierestä, sokeakin kana löytää joskus jyvän* (vrt. *tyynyri jyvää*). Osaksi monikkoa välistä käytetään niin, että sen pohjana hyvin selvästi on havaittavissa käsitys osasten useudesta, esim.: *Kahut nousevat huuhtomaveden pinnalle*. NS. *Semmonen käsviskoaj jolla ne viskas sinne perällen ne rukiit* — — Sys; VIRTARANTA s. 301. *Sika ku tek tevoksijaa ne [= rukiit ulostuksessa] ol kokonaisina*. Juv (Arvo T. Inkilä); Sanakirjäsäätiö. Sellaisissa tapauksissa kuin *kuorma heiniä, hehto kauroja* sen sijaan vastaava käsitys heinänkorsien ja kauranjyvien useudesta ei ole ainaakaan yhtä selvästi etualalla, vaan monikolla on pikemminkin kollektiivisluonteinen merkitys. Tämä on vielä selvemmin todettavissa *jauhot, maltaat, talkkunat* sekä *elot* 'jyvät' ym. sanojen kohdalla, joiden yksikkö ei milloinkaan voi

⁴ Vanhemmassa kielessä *halm* sanalla saattoi olla merkitys 'halmsträ'.

ilmaista aineen osasta. Tästä merkityksen kollektiivisesta luonteesta — ja osittain sitä paitsi varsinkin ruotsin kielen vaikutuksesta — johtuu, että singulaaria toisinaan tavataan pluraalin rinnalla, esim.: *Vihantina niitetyt palkokasvit voidaan kuivattaa heinäksi.* NS. *Ohra on vielä seipäässä.* NS. *Syöttää lehmille pehkuu.* NS. *Maahan on täytynyt tuoda ruista.* NS. *Sain taas vehniäkin, venäläistä vehnä.* PEKKANEN s. 146. *On viety vilja korjuuseen, on viety kallis jyvä.* KOSKENNIEMI s. 242. *Tiihosen puotiin [menen], menen meidän sialle ja uhoⁿ⁵ hakuun. Meidän sianköniläs se vasta syöpi jauhoja,* JOTUNI s. 167. Kun tähän kuuluva substantiivi esiintyy valmistusaineen merkityksessä — siis erityisen tyypillisesti ainesanan luonteisena — se on yleensä yksikössä, esim.: *Oljesta tehty hattu.* NS. *Kaurasta leivottuja pikkuleipiä.* NS. *Köysi on hamppua.* NS. *Kangas on pellavaa.* NS.

Useimpia mausteiden nimiä käytetään ruotsissa ainesanojen tapaisesti ja pelkästään yksikössä, esim. *socker, salt, humle, ingefära, kanel, kardemumma, kummin, muskot, peppar* jne. Suomessa näiden vastineista *humala* esiintyy useimmiten ja muut silloin tällöin myös monikossa esim.: *Hukkaan meni hyvät humalat.* NS. *Ihmisen pitäisi aina oleman viisas ja kantaman ehtimiseen suoloja taskussansa tupossa.* KIVI s. 234. *Oli jaettu useamman päivän kuiva muona, ja alokkaat käärivät sokereitaan leipälaukkuunsa.* LINNA s. 449. *Ja muista hiiwa ja karterummat.* U. KARHUMÄKI; NS (sub *epistola*). *Ei se ma:istukku·min·noilta·ollenka(n).* Urj; A. KANNISTO Lauseop. hav. länt. Et.-Häm. kielimurteesta, 1902 s. 125. *Johan nä·itäkiiⁿ [sikuria] on tult hienonnetuks paljon vässään [kuluneena ikäkautena].* G. KARSTE Hav. olosij. käytöstä Säkki. murteessa, 1932 s. 30.

Tässä yhteydessä on mainittava myös sellaiset sanat kuin *hiekkä, multa, poro, pöly, tomu, tuhka* ym., jotka enimmäkseen esiintyvät yksikössä ja tällöin aina tarkoittavat lukuisien osasten tai hiukkasten muodostamaa massaa, mutta joita toisinaan käytetään samassa merkityksessä myös monikollisina, esim.: *Heliät hiekat ovat hänen silmänsä peittäneet jo ummelleen kuusitoista vuotta.* M. CANTH Kootut teokset III, 1928 s. 234. *Nyt on koko kansa keräytynyt hautuumaalle peittämään multiin vihollisten hävityksen uhrin,* IVALO s. 126. *Kun ei ollut pannua, hän käytti kasaria, johon aina lisättiin jauhoa entisten porojen päälle.* M. KURJENSAARI Taistelu huomispäivästä, 1948 s. 61. *Ka kyllähän minä [keitän velliä] . . . missä sulla niitä jauhon pölyjä.* I. Kianto Punainen viiva, 1953 s. 27. *Punapää ryömi esiin pöydän alta pudistellen tomuja kyynärpäistään ja polvistaan.* SK 1953 n:o 51—52, s. 36 p. 1. *Tuli tuhkiä läjänen, | koko kuivia poroja.* Kal. 2: 73-. Ruotsissa sanotaan kyllä esim. *oräknelig, talrik som sanden i havet*, mikä osoittaa *sanden* sanalla oikeastaan tarkoitettavan hiekkajyviä, mutta monikossa ei *sand* ole mahdollinen sen enempää kuin

⁵ Sellaisia sanoja kuin *kalkkijauho, kivijauho* käytettäneen vain yksiköllisinä.

mull, sump, damm tai *aska*. Sama koskee myös sellaisia substantiiveja kuin *lump, skrot, skröp, slagg, smolk, smuts, rask* jne., joiden suomenkielisiä synonyymeja sitä vastoin joko yleisimmin tai ainakin toisinaan käytetään monikossa, esim.: *Lumpuista valmistetaan hienoimpia paperilajeja*. NS. *Tuon tuostakin jalka karskahti rautaromuihin ja pellinkappaleisiin*. V. HUOVINEN *Rauhanpiippu*, 1956 s. 266. *Huone oli täynnä lasten rojuja*. NS. *Roskat karistetaan maahan*. NS. (Vrt. sing. *saada roska silmäänsä*.) *Kassel* — — *puhdisteli enimpiä likoja repeytyneistä vaatteistaan* — — PEKKANEN s. 116. — — *eikä hakenut sen perästä piipun karstoja* [= *periä, perskoja*] *suuhsansa* KAUPPIS-HEIKKI; NS.

Lopuksi vielä pari yksinäistä esimerkkiä: polttoainetta tarkoittaessaan *hiili* sana yleensä on monikossa — esim. *lämmittää hiilillä, laiva ottaa hiiliä* — ruots. *kol* sen sijaan vastaavassa merkityksessä aina yksikössä. Samoin on (*poltto*)*puut* tavallisesti pluraalissa — esim. *sylyksellinen puuta, täytyy hankkia talven (poltto)puut, rakennus puretaan polttopuiksi* — mutta ruots. (*bränn*)*ved* aina singulaarissa.

Tämä runsas materiaali osoittaa, että lukuisista yksityisosista koostuvan ainepaljouden ilmaiseminen suomessa huomattavasti yleisemmin kuin ruotsissa tapahtuu tavalla, joka enemmän näyttää ottavan huomioon juuri tämän osien moneuden kuin sen, että osat muodostavat yhtenäisen massan.

Kaikissa edellä mainituissa esimerkeissä ainesanojen monikko yleensä on ollut jonkin todellisen useuden ilmaisimena, ja että tämä numerus on voinut tulla kysymykseen, johtuu siitä, että suomessa näillä sanoilla usein on vähän laajempi merkitys kuin niiden ruotsalaisilla merkitysvastineilla, jotka tavallisesti tarkoittavat vain ainetta sinänsä, mutta harvoin tämän aineen osia, kasautumia tms. Seurauksena suomen monikon suhteellisesta yleisyydestä edellä puheena olleissa tapauksissa on ollut sen joutuminen myös seuraavantalaiseen kuvaannolliseen käyttöön: — — *käki kukkuu kultiaan etäisiltä mäkirinteiltä asuttuihin laaksoihin*. AHO s. 179. *Luonnossa on voimaa ja väkeä, ja viimeiset verensä se poskilleen vetää*. Ib. s. 345. — — *rinnan kehä joi täyden siemauksensa niitä hulan hunajia, joita ilma helmoissaan hengitettäväksi kantoi* — — KILPI s. 12. — — *kyllä murhe tukan jousille tuhkat kylvää* — — Ib. s. 88.

3. Monikolla näyttää suomen kielen aineennimien ryhmässä kuitenkin olevan myös muuan toinen merkitystehtävä, nim. eräänlaisen *definiittisen spesieksen* ilmaisukeinona. Tällainen funktio pluraalilla osittain kenties on jo eräissä edellä luetelluista esimerkeistä, mutta seuraavissa se tuntuu olevan selvemmin havaittavissa. Niissä on yleensä kysymys tietystä, tunnetusta määrästä po. ainetta, ja ruotsi käyttäisi vastaavissa tapauksissa aina yksikön määräistä spesiesmuotoa:

Nyt ovat hänen mielestään [nim. Sasu Punasen] enimmäkseen hieket irtauneet ruumiista, ja hän nousee takaisin lauteille. AHO s. 212. — — / *ja Seitsentähdet näkee sytytyssään / kuin vuotaa lumeen rintas hurmeheet.* KOSKENNIEMI s. 164. *Toivottavasti hänen [hiihtäjä Veikko Hakulisen] paras suomalaisaikansa ei vienyt miehestä mehua liian aikaisin.* Uusi Suomi 15. 1. 1954 s. 12 p. 6. *Aamuisin he tapasivat tavallisesti ensi kertaa separaattorin ääressä — Utelan kiertäessä konetta ja Hannan hoitaessa maitoja.* LINNANKOSKI II s. 178. *Sunnuntaiaamuna äiti aamiaispöytään asetti lihavan, kauniin ruskean pannukakun, joka vasta uunista otettuna kirisi rasvoissaan ja levitti makean tuoksun huoneeseen.* PAKKALA s. 213. — — *innon hengessä syljetkin lähtivät liikkeelle ja suupielet märkenivät.* KILPI s. 41. *Häkellyin kokonaan ja tunsin, kuinka veret lennähtivät kasvoilleni.* SEPPÄNEN s. 238. *Mutta isku sattuihin viinapulloon, jonka kylki oli hämärässä kiiltänyt, ja viinat lattialle läinehtimaan.* V. TARKIAINEN Aleksis Kivi, 1923 s. 78. *Luuleekohan tuo hölmö, että linnasta on lihaat loppu-sluut,* ARIJOUTSI Korkki-skruuvi, 1953 s. 37. *Karista katosta karstat, | noet nuoho kiukahasta,* Kal. 23: 207-. *Elvi puolestaan keräsi tuolien selkämyksille juuri riisutut takit ja kävi harjaamassa niistä matkapölyt.* SEPPÄNEN s. 32. *Oluen keittäjä sai ravat vaivojensa korvaukseksi.* NS. — — *se hyvä siitä kuitenkin oli, että [Anders] yks' kaks' äkkäsi leukansa sileäksi ja ruokotuksi ja itsensä kirkkovalmiiksi, sitä vailla vain, että pyyhki saippuat poskilta,* KILPI s. 32. *Levitin Etelätalon isännän sonna pellolle, kaksikymmentä kasaa.* AAPELI s. 66. *Tupa on poltettu poroksi, | tuuli tuhkak at korjannunna!* Kal. 29: 475-.

Kuvaannollisesti sanotaan esim. *joku on jo kuorinut kermat* [= on vienyt parhaan osan], *pian pudistan tämän paikan tomut jaloistani* ja *ei puhuta menneen talven lumista*.

Vaikka esimerkkien joukossa voi olla sellaisia, joissa ainesanan monikko kenties osittain on selitettävissä johonkin aikaisemmin mainittuun syyhyin perustavaksi, ja vaikka pluraalin valintaan toisinaan saattaa jossain määrin myötävaikuttaa sama monikon suosimistendensi, joka usein voidaan havaita kerskailevassa ja liioittelevassa kielenkäytössä, on silti vaikea välttää vaikutelmaa, että muodon pluraalisuus samalla on jollakin tavoin yhteydessä ilmausten helposti todettavan määräisen spesieksen kanssa. Jos nimittäin spesies olisi epämääräinen, tuskin käytettäisiin monikkoa seuraavasti: *ruumiista oli irtaunut hikiä, pullosta valui lattialle viinoja, nuoho nokia kiukaasta, levitin sonna pellolle* jne.

Spesiesfunktio tuntuu tulevan erityisen selvästi näkyviin seuraavanlaisissa esimerkeissä: [Kun lehmä oli pysähtynyt seisomaan tielle eikä lähtenyt liikkeelle, Puustinen] — — *otti siitä moantiestä sitä märkeä mäskijä* — — ja — — *kul lehmällä on semmoset syvät kolot siinä justiin* [nim. ristiluiden kohdalla] *ni se asetti kahem puolen stä mulltoa siihej ja hopis* [= höpisi] *siinä sittej ja, kun se olj*

ne mullat siie asettannun nil lehmä läht kävelee! Jäms ym.; VIRTARANTA s. 99. — — *siell olj kirmussa kermoa ja se [kettu] rupes syömään siitä kirmusta niitä kermoja* — — KORL-Muura; VIRTARANTA s. 166. — — *akka ja uhua kandav robehella aitašta; tuulomah rubei ülen äijäldi ja uhot otti tuuli robehešta, kando kaiken akalda.* A. GENETZ Tutk. Ven. Karjalan kielestä 1880 s. 5. Sana on näissä tapauksissa singulaarisena, kun se vain yksinkertaisesti ilmoittaa mistä aineesta on kysymys; pluraalisena se sitä vastoin kohdistuu ainoastaan siihen rajalliseen ainemäärään, josta ao. tilanteessa puhutaan.

Erikseen on syytä mainita *kahvi* sanan monikollisesta käytöstä, varsinkin seurassa nautittavasta kahvista: *Sitten äiti sanoi Leenalle, että laittaisi kahvit tulelle ja veisi kamariin,* A. JÄRNEFELT Isänmaa, 1949 s. 17. *Vaan kumpikos meistä nyt kahvit keittää?* LINNANKOSKI II s. 69. *Ehdotin, että joisimme kahvit tai lasin viiniä baarissa,* KOKKO s. 75. *Niiden kahvien jälkeen äijä sen kuin vielä vilkaisi välineisiinsä, nakkasi ne selkäänsä ja lähti.* SILLANPÄÄ s. 74. *Taisi käydä niin, että Lehto jäi ilman niitä muuttokahveja.* LINNA s. 14. *Juotiin hyvät kahvit.* NS. *Saat tarjota minulle kahvit siitä hyvästä.* Ib. *Älä men nyt täst, kahveet tulee valmiiks!* Lam; VIRTARANTA s. 427. Näissäkin esimerkeissä on kysymys määräisestä spesieksestä, osaksi siten että yhteydessä aikaisemmin on ollut kahvista puhe, osaksi koska kahvin juominen yleisesti tiedetään kuuluvan yhteen kuvatun tilanteen kanssa. Erityisesti viimeksi mainitusta syytä monikko on tavallinen useissa yhdyssanoissa kuten *aamukahvit, tulokahvit, hautajaiskahvit, saunakahvit* jne. Näihin rinnastettavia ovat eräät yhdys-sanat, joissa jälkiosana on *viinat* muoto: *Vaarin jouluviinat.* NS. *Pojat kävivät kaupungista hankkimassa juhannusviinoja.* NS. *Otetaanko Mannerheimin syntymäpäivänä pullo viittä miestä kohti.* LINNA s. 294. *Mukit keikahtivat, ja siinähan niiden juhla viinon autuus sitten olikin.* Ib.

Että edellä kuvatulla tavalla käytetyn monikon merkitys ei ole ainakaan selvästi pluraalinen, osoittaa se, että monikolliseen ainesanaan viittaava pronomini saattaa olla yksikössä: *Oli jo satanut ensimmäiset lumet, ja myrskytuulet lennättivät sitä tiheinä ryöppyinä vasten ikkunoita.* KARRI s. 278. — — *ja uhot otti tuuli robehešta, kando kaikkeen akalda* (ks. yllä). *Juotiinhan ne kahvit, vaan ei se maistunut, vaikka hyvää olin keittävinäni,* JOTUNI s. 170.

Se seikka, että suomen monikko jossain määrin on saanut tehtäväkseen definiittisen spesieksen ilmaisemisen, ei ole omiaan ihmetyttämään, jos vähän palauttaa mieleen tämän numeruksen morfologista ja merkityshistoriaa. Kuten tunnettua on pidetty todennäköisenä, että monikonmerkki *i* on identtinen vastaavan diminutiivisuffiksin kanssa, ja suomen murteissa sekä lähisukukielissä käytetään monikon muodostamiseksi muitakin tunnuksia, jotka sisältävät diminutiivisuffikseja; vrt. esim. *tyttölöillä, kanässi, vir. mägesid* ym.

Diminutiivisuuden ja määräisen spesieksen funktiot eivät itse asiassa ole toisistaan kovinkaan etäällä: onhan jälkimmäisessäkin tapauksessa kysymys tavallaan pienentävästä, ts. rajoittavasta, determinoivasta merkityksestä.

Nyky-suomessa on eräitä muitakin, yleisesti tunnettuja tapauksia, joissa yksikön ja monikon vaihtelulla ilmaistaan pelkästään indefiniittisen ja definiittisen spesieksen ero, esim. *huomenna on häät: häät ovat huomenna, kolme miestä saa työtä: nämä kolme miestä saavat työtä, kymmenen sanaa: kymmenet käskyt*. Viimeksi mainittua sanontaa lukuunottamatta ei nykykielessä voi lukusanailmauksissa käyttää monikkoa yksinomaan definiittisen spesieksen ilmituomiseksi, mutta vanhemmissa ja jossain määrin vielä melko nuorissakin kirjallisissa tuotteissa siitä tapaa kyllä melkoisesti muitakin esimerkkejä: *Ne Widhet Tunnot Ulcoiset*, Mikael Agricolan teokset III, 1931 s. 716. *Mutta nämät owat cahdentoistakymmenen Apostolein nimet*: Raam. 1642, Mt. X: 2. — — *ne samat viiet äänet* — — K. A. GOTTLUND (Suomen kansalliskirjallisuus XI, 1932 s. 335). *Tehdessään venettä tiedolla, purtta laulamalla Väinämöinen on vailla kolmea sanaa*. — — *Kolmet sanat mainitaan loitsuissa Luojan omina*: K. KROHN Kalevalan kertomaruojen opas, 1932 ss. 80—81. Osittain tällaiset muodot tietenkin johtuvat kirjoittajien puutteellisesta kielentaidosta, mutta toisaalta ne myös osoittavat, että useiden kielitaju helposti on hyväksynyt monikon nimenomaan definiittisen spesieksen ilmaisijaksi. Lähisukukielistäkin on samanlaisia esimerkkejä: *ne kaksi lesked, kai kolme n'eiðized* A. GENETZ Tutk. Aun. kielestä, 1885 s. 190. *neil seitsmil päuwil*. F. J. WIEDEMANN Gramm. der ehstn. Sprache, 1875 s. 415.

III. Substantiivisesti käytetyt adjektiivit, partisiipit ja pronominit

1. Suomessa monet substantiiviset adjektiivit saattavat esiintyä monikossa tavalla, joka ruotsissa lienee jokseenkin tuntematon. Monet ruotsin substantivoituneet adjektiivit voivat kyllä esiintyä pluraalisina henkilöitä tarkoittaessaan, esim. *där var både unga och gamla, stora och små*. Jos ne sen sijaan tarkoittavat asioita, on monikonkäyttö mahdollinen vain silloin, kun ko. asia on aikaisemmin samassa yhteydessä ilmaistu substantiivilla, esim. *vi säljer inte bara nya maskiner utan i någon mån också gamla*. Muissa tapauksissa tulee kysymykseen vain yksikön suvuton muoto, esim.: *vad vet du för nytt, där berättades allt möjligt roligt, han tror stort om sig själv, de har delat ljuvt och lett med varandra*. Suomessa sen sijaan tavataan tällaisissakin yhteyksissä hyvin usein monikkoa: voidaan esim. puhua *hauskoja, höperöjä, joutavia, koreita* tai *kummallisia*; joku ehkä ajattelee *syntisiä*, pelkää *turhia* tai luulee *suuria* itsestään; moni on joutunut kokemaan *kovia* tai *katkeria*;

aviopuolisoista sanotaan usein, että he ovat jakaneet *hyvät* ja *pahat* toistensa kanssa, ja yhdessä he saattavat muistella *entisiä* tai *vanhoja*. Konkreettisesta käytöstä on kysymys esim. kun puhutaan *kirjavien* panemisesta *valkoisten* pesu-
veteen likoamaan ja kun väitetään jonkun nauttineen liiaksi *väkeviä* tai olevan *makeihin* perso.

Kirjallisuudesta ja murteista mainittakoon joukko lisäesimerkkejä: *Hyvä ihminen tuo hyväst sydämen tawarast hywiä. Ja paha ihminen tuo pahast sydämen tawarast pahoja.* Raam. 1642, Mt. XII: 35. Tässä ja lukuisissa vastaavannalaisissa vanhan kirjasuomen käännösilmauksissa (huom. niinikään seuraava L. Soinin sitaatti) on kuitenkin todennäköisempi klassillisten alkukielten kreikan ja latinan vaikutus; vrt. esim. vastaavaan latinalaiseen Raamatun kohta: Bonus homo . . . profert bona: et malus homo . . . profert mala. Kreikan kieli on tässä samalla kannalla kuin latina. — *Heidän — — on kuin Jobin hyljättävä kaikki lihalls et ja pyydetävä Herralta armoa* — — L. SOINI Aaro, 1897 s. 76. *Kolkkaja kotona näin ma, | kamalampiä kylässä!* E. LEINO Helkavirsiä, 1952 s. 101. *Nyt hän äänetönnä käyskeli metsissä, katsellen puitten väriä, haeskellen kalupuita talon tarpeiksi.* KIVI s. 301. — — *minulla ei ole käytettävänäni oikein asiallisia mustia valkoisella Saavutuksen kaikista kehitysvaiheista,* SILLANPÄÄ s. 323. *Kyllä kai minä osaisin ajatella sinisiäkin! Mutta kuka se sitten rumat mieltisi?* HUOVINEN s. 87. *Mittääs uusia nyt taas on tapahtunu kun noi ämmät on nin läiheellään?* Lempä; Sanakirjasäätiö. *Ei sille viitti puhua mitään salaisiä, se on oitis suu päälläella.* Urj; Sanastaja, Sanalipas 1231. *Ainos se brihattšu pagizoo hävyttömiä.* P. POHJANVALO Salmin murt. sanakirja, 1947. *Joka aina on koreis, se ei ole koskaan oikein koreis.* Hol (Vir. 1956 s. 250).

Samanaista käyttöä tavataan myös partisiippien ja useiden pronominien kohdalla, esim.: — — *äskelenetyt olivat minulle etäisimmän entisyyden veroisia,* SILLANPÄÄ s. 280. *Olen miettinyt yhtä ja toista näkemieni ja kuulemieni perusteella* — — SEPPÄNEN s. 336. *Mutta jotca suusta tulewat, ne lähtewät sydämeistä, ja saastuttawat ihmisen:* Raam. 1642, Mt. XV: 18. *Sillaikaa, kun nämä pellolla tapahtuivat, oli myös navetan rauhaa häiritty.* SILLANPÄÄ NN s. 263. *Kustaa järjesti huolellisesti irtaimistonsa, erotti Roimalalle jävät omistansa ja näistä taas ne, jotka aikoi myydä huutokaupalla.* Ib. s. 118. Tällaisissakin tapauksissa vain yksikkö on ruotsissa mahdollinen: *det nys upplevda, det jag sett och hört, medan detta inträffade på åkern* jne.

Tällaista pluraalinkäyttöä pohtiessa johtuu helposti olettamukseen, että ilmaukset ovat elliptisiä, ja että siis esim. sanonnasta *puhua hauskoja* on jäänyt pois jokin substantiivi kuten *juttuja*, *asioita* tms. Tällaista selityseriaatetta ei olekaan syytä kokonaan torjua; se tuntuu olevan hyvin sovel-

lettavissa esim. seuraavanlaisiin tapauksiin: *Teimme sellaiset pienet* [nim. viskigrogit] ja *juttu alkoi luistaa*. AAPELI s. 57. *Seurojen välisiin* [nim. kilpailuihin] *lahjoitan pokaalin*. Ib. s. 25.

Varsin usein tuntuu kuitenkin siltä, että ellipsiteoriaan ei ole välttämätöntä turvautua. On tunnettu asia, että suomessa substantiivien ja adjektiivien välinen raja on hyvin häilyvä, ja että lukuisat sanat voivat esiintyä sekä substantiiveina että adjektiiveina, esim. *aava meri: meren aava, hän on apealla mielellä: hän poistui syvä apee mielessään, aukea kenttä: jääaukea, hauskat asiat: sinulle on tarjona monet hauskat, kipeät kohdat: sydänkipeät, kova paikka: meille tuli kova eteen, kylmät ilmat: kevät kylmät, lämpimät päivät: heinäkuun lämpimät, selvä tapaus: saada selvä jostakin* jne. Tällaisista sanoista monet ovat merkitysluonteeltaan sangen läheisesti verrattavissa *-(u)us, -(y)ys* -loppuisiin ominaisuudennimiin, joilla ne useissa tapauksissa voidaan suoranaisesti korvatakin, esim.: *saada selvä t. selvyys jostakin. Emminä vihtis [=viitsisi] kahtu, minun ompeässä, la·ëska [= laiskuus] niñkovasti*. S. PATAJOKI Hav. Jäms. murt. *olo- ja tulosij. käytöstä*, 1943 s. 65. Aivan samoin kuin *hauskuus* ilmaisee *hauska* toisaalta tietyn ominaisuuden, mutta toisaalta myös jonkin ilmiön, jolla tämä ominaisuus on, ja kun sanotaan esim. *sinulle on tarjona monet hauskat*, tarkoittaa *hauskat* tietenkin samaa kuin *hauskuudet*. Merkitykseltään identtisiä ovat harvennetut sanat myös seuraavissa ilmauspareissa: *silloin tapahtui hirveitä: hänen ei tarvinnut kokea sodan hirveyksiä, jutella hävyttömiä t. hävyttömyyksiä, puhua höperöjä t. höperyyksiä, mennä mahdottomiin t. mahdottomuuksiin, kertoa salaisia t. salaisuuksia*. Tällaisia sanapareja voisi luetella hyvin runsaasti. Ominaisuudennimi sellainen kuin esim. *kauheus* saattaa tarkoittaa erilaisia ilmiöitä, joille ko. ominaisuus on yhteinen, ja vasta kun sana esiintyy jossakin lauseyhteydessä, käy tarkemmin ilmi, onko kysymyksessä kauhea tapahtuma, teko, puhe tms. Suurin piirtein samoin on laita substantiivisesti käytetyn *kauhea* sanan, joka siis vasta lauseyhteydessä käytettynä merkitykseltään jossain määrin täsmällistyy: *sinusta on kuulunut vallan kauheita* [esim. 'puheita t. huhuja'], *äiti pelkäsi pojalle sattuneen kauheita* [lähinnä 'tapahtumia'], *hän teki kauheita* [siis 'tekoja'] jne.

Suomessa on siis lukuisia sanoja, jotka enimmäkseen esiintyvät adjektiiveina ja sellaisina kukin ilmaisevat jonkin ominaisuuden, mutta jotka sen ohella usein voivat tarkoittaa erilaisia abstraktisia asioita tai joskus konkreettisiä esineitä, joissa ko. ominaisuus on olennaisena havaittavissa. Nykykielen kannalta katsoen eräät seikat näyttävät viittaavan siihen, että ei ole syytä olettaa tätä substantiivista käyttöä ainakaan kaikissa tapauksissa ellipsin tulokseksi.

2. Useat adverbit, jotka ovat nykysuomessa enimmäkseen adjektiivisuonteisten sanojen monikon paikallissijamuotoja, perustuvat kaikesta päättäen juuri yllä kuvatuunlaiseen substantiiviseen käyttöön. Tällaisia muotoja, jotka jo ovat selviä adverbeja tai ainakin lähentelevät adverbiastetta, sisältyy mm. seuraaviin ilmauksiin: *mies on jo harmaissaan* 'harmaapäinen, harmaantunut'; *koko hautajaisväki oli mustissaan*; *pukeutua valkoisiin (sa), tummiin, parhaisiin (sa)*; *lapsi on märissä (än)*.

Ikävä sanalla on myös substantiivinen merkitys 'ikävyys, suru, murhe': *Ja näin he ikäänkuin liittoutuivat päivän ikäviä vastaan*, JOTUNI s. 331. *Leni leipoi jokaiseen piparkakkusydämeen sydämensä ikävät ja surut* — — M. TALVIO Val. teokset, 1953 ss. 31-. *Ellös sie tätä kanoa, | — — | ikävillä itketelkö!* Kal. 24: 138-. Tätä taustaa vasten adverbi *ikävissä (än)* on kaikin puolin verrattavissa monikollisina helposti ymmärrettäviin adverbeihin *huolissa (an, murheissa (an) ja suruissa (an)*, joiden kertosanana se kansanrunoudessa esiintyykin: *minä hoikka huolissani, | ikävissäni iloitsen, | panen pakkopäivissäni, | murehissa murmattelen*. Kal. 44: 95-. Samalla tavoin arvosteltavia ovat murteelliset ulkopaikallissija-adverbit, esim. *Olikos pliikka i·kävillänsä t·toi A·ini?* Urj; A. KANNISTO Lauseop. hav. länt. Et.-Häm. — — s. 117. Myös tulosija esiintyy murteissa adverbina: *Küllä se sinne ni' i·kävissä j·jää* [lapsi vieraaseen paikkaan], *että se pa·hoq tek valla'*. S. PATAJOKI Hav. Jäms. murt. — — s. 74.

Adverbi *vakavissa (an)* voidaan esim. sellaisessa yhteydessä kuin *hän puhui siitä vakavissaan* helposti käsittää merkityksessä, joka kenties on sen alkuperäinen, nim. '(muiden) vakavien asioiden yhteydessä, vakavia puhuesaan'; vrt. *hän sanoi sen höperryksissään* 'höperryksiä puhuesaan'. Samantapainen selitys on mahdollinen myös *tosissa (an)* adverbien suhteen. (Esimerkkejä *tosin* sanan substantiivisesta käytöstä s. 254.)

Ainakin Kalevalassa on esimerkkejä *syvä* sanan käytöstä monikollisena substantiivina: *Viekämme syville verkot*, 48: 113. *Tulonen, Jumalan luoma, | — — | Syyttöpä menit syville, | asiatta aivan kauas!* 48: 269-. *Ahven arka, kyrmyyniska | syksyt syvillä uipi, | kesät kuivilla kutevi*, 3: 161-. Muodot *syvillä, -lle* on helppo ymmärtää merkityksessä 'syvillä paikoilla t. vesillä, syvyysksiin', ja niissä ei tunnu olevan ellipsin olettamiseen aihetta sen enempää kuin esim. sanonnassa *kala ui syvällä*.

Äsken mainitussa Kalevalan säkeessä *kesät kuivilla kutevi* muoto *kuivilla* esiintyy samanlaisessa substantiivisessa merkityksessä 'kuivilla paikoilla'. Kun nykykielessä puhutaan esim. veneiden *kuiville* vetämisestä, voi hyvin olla kysymyksessä juuri tällainen *kuiva* sanan käyttö, ja *kuiville* saattaa tarkoittaa 'kuiville sijoille, tiloille'. Monikkomuodon tukena ovat tässä ta-

pauksessa sitä paitsi varmaan olleet sellaiset ilmaukset kuin *vene on talvit eloil-
laan, laskettiin vesille*.

Muodot *kovi/lla, -lle* esiintyvät yleisesti adverbeina esim. seuraavasti: *Rin-
tamasotilaat ovat olleet kovilla. Työpaikan saanti on kovilla. Rikollinen
tunnusti, kun hänet pantiin koville. On huolta itsestäniki | — — | kun olen
koville luotu, | pantu päiville pahoille*: Kal. 15: 151-. Adverbeissa tavattava
monikko on periaatteessa samaa laatua kuin se, joka esiintyy esimerkissä
Tuota köyhää kansaa sitä on niin paljon, ettei meitä mikään auta, jos kovat tulee.
SILLANPÄÄ NN ss. 366-. Vrt. myös *kovia kokenut. Kovilla* adverbien mer-
kitys voi olla 'kovilla paikoilla, kovien koettelemusten alaisena' tms., mutta
mitään ellipsiä ei tarvitse olettaa.

Substantiivisesti käytetystä *kylmä* sanasta voi mainita mm. seuraavanlaisia
monikkoesimerkkejä: *Tammikuun kylmät. — — ensi kylmien tultua*
[sirkka] *lakkaa laulamasta — — AHO s. 549. Tuntui kuin hän olisi ollut tuommainen*
*kasvi, jonka kesä on keskoiseksi synnyttänyt ja jättänyt ennen aikojaan koleain kyl-
mien käsiin*. L. SOINI Aaro, 1897 s. 51. Tätä ajatellen voi ainakin kysyä,
eikö sellaisissa esimerkeissä kuin *koti on kylmillä (än), jätettiin kyl-
mille (en)* adverbien alun perin merkitse 'kylmille alttiina, -ksi, kylmien
val/lassa, -taan'. Merkityksen hämärtyessä on sittemmin käynyt mahdolliseksi
sanoa myös *Kun minulla on piano, en jätä sitä kylmille en* 'käyttämättä'. NS.

Lopuksi tuntuu hyvin houkuttelevalta otaksua, että myös sellaisissa instruktiiv-
adverbeissa kuin *hyvin, kovin, pahoin, oikein, väärin, tarkoin, tosin, täysin,
näin, noin, samoin, toisin* ym. on kysymys aivan samanlaisesta substantiivisesti
käytettyjen sanojen esiintymisestä monikossa, jollaisesta edellä on ollut puhe.
Jos lähdetään siitä, että esim. *väärä* sanaa on käytetty substantiivisesti eri-
laisista konkreettisista ja abstraktisista käsitteistä, joissa silmäänpistävänä
ominaisuutena on havaittavissa jonkinlainen 'vääräisy' — vrt. edellä *puitten
väärä* — on, ellipsin olettamiseen turvautumattakin, helppo ymmärtää
väärin muodon merkitsevän, lauseyhteydestä riippuen, esim. 'väärin välinein,
tempuin, ottein, keinoin, tavoin, sanoin, teoin' tms. Kalevalassa Untamo
valittaa Kullervosta: »Ei ole tästä raatajasta! | Kulle työlle työntänenki, | työnsä
tuhmin turmelevi. 31: 356-. Instruktiivimuoto voidaan tässä korvata il-
mauksilla 'tuhmuuksin, tuhmuuksia tekemällä'. V:n 1642 Raamatussa mm.
Luukk. XI: 51 sisältää ilmauksen *tosin sanon minä teille*. Siinä kuvastunee
samanlainen *tosi* sanan käyttö, joka ilmenee Kalevalan säkeissä *Sano tarkkoja
tosia*, (15: 95) sekä *Jos vähän valehtelinki, | kerran toisen kielastelin, | toki ma
sanon toetki*. (16: 246-). *Tosin* on näin käytettynä alun perin voinut
merkitä suunnilleen 'totuuksin, totuuksia puhuen'. *Hyvin* voi olla lähtöisin
sentapaisista yhteyksistä kuin *meidä kestettiin hyvin ja erämies oli hyvin
varustettu*, joissa alkuperäinen merkitys on saattanut olla 'hyvyyksin, hyvin

välinein, aseina' tm. Substantiivisesti monikossa käytettynä *hyvä* esiintyy mm. Kalevalan säkeessä *lauloaksemme hyviä* (1: 23) sekä v:n 1642 Raamatusta (vrt. s. 251). Vastaavalla tavalla *kovin* muodolle ehkä sopii tulkinta »kovuuksin», ts. 'kovin t. ankarin kehoituksin, varoituksin, sanoin' tms. v:n 1642 Raamatun virkkeessä — — *haastacam heitä c o w i n, ettei he tästedes yhdellengän ihmiselle tästä nimestä puhuis.* Ap.t. IV:17-. Jos nykykielessä yleinen ilmaus *tehdä p a h o - j a* [= pahuuksia] ei sisällä ellipsiä, sitä ei tarvitse olettaa myöskään sanonnasta *tehdä p a h o i n*. Kun kerran on ollut mahdollista sanoa *sillaikaa kun n ä m ä tapahtuivat pellolla* (ks. yllä), on ollut yhtä luonnollista sanoa esim. *työ suoritetaan n ä i n*, siis 'niitä välineitä, keinoja tms. käyttäen, joista edellä juuri on ollut puhe'.

Edellä sanotusta on käynyt ilmi, että eräiden suurten nominiryhmien puitteissa monikkoa käytetään suomessa huomattavasti yleisemmin kuin ruotsissa. Sellaisia nomineja, jotka esiintyvät yksinomaan tai enimmäkseen monikossa yhtäkin esinettä tai asiaa tarkoittaessaan, on suomessa sangen runsaasti, monin verroin enemmän kuin ruotsissa; tärkeimpiä tällaisista sanaryhmistä edustavat seuraavat substantiivit: *aivot, kasvot, kurkut* (joskus), *ryntäät, vyötäiset, nivuset, persaukset; housut, liivit, hameet* (joskus), *nahkasat; sakset, hohtimet, ohjaket, rattaat, tupeket, kellonperät, tikkaat; häät, kekkerit, ristiäiset, markkinat, valtiopäivät; tuliaisat, myötäjäiset, harjakaiset, rukkaset, reput, jäähyväiset; kaimaket, kälyket, naapuruket; kaaliket, kaupket, kehruket, turkiket; peräpukamat, sampaat; vaatteet, pukeet, kampeet, hyntteet* jne. Emotionaalisessa kielenkäytössä yleensä mikä suomen nomini tahansa voi yhdestäkin puhuttaessa esiintyä monikossa, esim.: *Vieri impi veen emona. | Uipi i ä t, uipi l ä n n e t, | uipi l u o t e h e t, e t e l ä t, | uipi kaikki ilman rannat* | — — Kal. 1: 143-. *Viinapannu porisi melkein yötä päivää, minä itse ajoin Turut ja Porit myymässä,* LINNANKOSKI II s. 72. *Minä en huoli sinun Zakeuksistas ja makeuksistas, vaan panen itseni makeasti nukkumaan.* KIVI s. 88. *Vielä tässä venäjätkin pitäisi osata!* U. SEPPÄNEN Myrsky ja aurinko, 1931 s. 258. *Jumalan avulla kun menettelette, niin sitä myötä seoro o n n e t ja kaekki.* S. LATVALA Lauseop. muistiinp. Pohj.-Savon murteesta, 1899 s. 16. Tässä funktiossa pluraali ei ole ruotsissa läheskään yhtä yleisesti ajateltavissa. Myös likimääräisyyden ilmaiseminen voi suomessa useammin kuin ruotsissa tapahtua monikon avulla, esim.: *Kello on kymmenissä.* NS. *Nukun aamiaisiin asti.* NS. Ruotsissa miltei tuntematon on se monikonkäyttö, joka tulee näkyviin lukemattomissa suomen partikkeleissa, kuten *ilkosten, tosiaan, ikinä, asioikse(en), yksyksissä, yksistään, näkyviin, valveilla, kuiviltaan, kilpasille, tuskin* jne. Lopuksi voi lisätä, että komitatiivi kuten tunnettua aina ja instruktiivi enimmäkseen on monikollinen kaasu.

Kaikki nämä seikat huomioon ottaen, ja kun toisaalta ruotsissa ei ole sellaista tärkeämpää monikonkäyttötapausta, jossa sama numerus ei ole suomessakin mahdollinen, voidaan todeta monikon olevan suomessa huomattavasti laajempikäyttöinen numerus kuin ruotsissa. Se on sitä paitsi useilla tärkeillä lohkoilla jatkuvasti leviämässä.

GÖRAN KARLSSON

Beobachtungen über die Verwendung des Plurals in drei Gruppen von finnischen Nominen

Zwischen dem Finnischen und den bekanntesten germanischen Sprachen lässt sich hinsichtlich des Numerusgebrauchs eine recht genaue Übereinstimmung beobachten, die sich sogar bis in viele kleine Einzelheiten hinein erstreckt. Daneben gibt es jedoch eine Anzahl von Fällen, in denen der Numerus im Finnischen nicht derselbe ist wie z.B. im Schwedischen. U.a. hat das Finnische in folgenden drei Gruppen von Nominen oft den Plural, wo im Schwedischen — und meistens auch im Deutschen — nur der Singular möglich ist.

I. **Eigennamen** können sehr leicht im Plural auftreten, wenn sie z.B. mehrere Personen oder Orte bezeichnen, die entweder alle denselben Namen haben oder in irgend einer Hinsicht einem gewissen Menschen oder Ort gleich sind, der den betreffenden Namen trägt, z.B. *nämä mollemmat Eskot* 'diese beiden Herren (oder Jungen) namens Esko', *olin eilen Kailojen luona* 'ich besuchte gestern die Familie Kaila, war gestern bei Kailas', *juuri sentapaisille Jusseille* 'gerade solchen Männern wie dieser Jussi ist', *Helminen oli koko ikänsä taistellut Honkapään ja kaikkien Honkapäiden ylivoimaa vastaan* 'Helminen hatte sein ganzes Leben lang gegen die Übermacht von Honkapää und allen solchen Männern wie Honkapää gekämpft', *yleensä kuulee vepsäläiskylissä niin monta murretta ja kieltä, että ne ovat kuin pienikokoisia Baabeleita* 'in der Regel hört man in den wepsischen Dörfern so viele Mundarten und Sprachen, dass jedes von ihnen wie ein kleines Babel ist'.

Auch im Schwedischen können Eigennamen gelegentlich im Plural angewandt werden, aber sehr oft wird die Bildung dieses Numerus durch morphologische

Hindernisse vereitelt. Dies ist jedoch im Finnischen nicht der Fall, wo die Pluralbildung sehr einheitlich und in lautstruktureller Hinsicht einfach und ökonomisch erscheint. Eine wichtige Tatsache ist ferner die, dass die finnischen Eigennamen den Appellativen viel näher stehen als die schwedischen.

II. Auch **Stoffnamen** werden in weit grösserem Umfang als schwedische — und überhaupt germanische — im Plural gebraucht. Wenn man vom Artplural der Stoffwörter absieht, der auch im Schwedischen überaus häufig ist, kann ein solcher Plural, meistens von dem entsprechenden schwedischen Gebrauch abweichend, folgendes ausdrücken:

1) Stücke oder Teile eines festen Stoffs oder Gegenstände, die aus einem solchen hergestellt sind, z.B. *panna jäihin* 'in Eis legen', *pöytäopeat* 'Tafelsilber'.

2) räumlich oder zeitlich getrennte Mengen eines Stoffs, z.B. *he kaatoivat hiekkakanaljat ja maidot, kellä vielä jäljellä oli* 'sie schütteten das [vielleicht in Flaschen oder anderen Gefässen mitgebrachte] Dünnbier und die Milch aus, wer noch etwas übrig hatte', *paljon lapsia jätetään kesäksi kaupungin asfalteille* 'viele Kinder werden für den Sommer auf den Asphaltstrassen und -höfen der Stadt zurückgelassen'.

3) eine einheitliche Stoffmenge, die aus zahlreichen kleinen, selbständigen Teilen besteht, z.B. *kuorma heiniä* 'eine Fuhre Heu', *rukiista saadaan jauhoja ja leseitä* 'aus Roggen erhält man Mehl und Kleie', *apteekista ostin humaloita* 'in der Apotheke kaufte ich Hopfen', *ihmisen pitäisi ehtimiseen kantaman suoloja taskussansa* 'der Mensch sollte immer Salz in seiner Tasche haben'. *kepeät mullat*

haudallesi! 'leicht sei die Erde deinem Grab!', *laiva ottaa hiiliä* 'das Schiff nimmt Kohlen' (= kohlte; schw. nur sing. *kol*), *piipunporot* 'Pfeifensatz', *lakaisemat* 'Kehricht', *kaapheet* 'Schabel', *riveet* 'Werg'. In der Regel hat ein solcher Plural kollektive Bedeutung und unterscheidet sich selten vom entsprechenden Singular, der in vielen Fällen neben dem Plural — mehr oder weniger oft — auch vorkommt.

4) eine Art bestimmter Spezies, indem von einer gewissen, bekannten Menge eines Stoffs die Rede ist, z.B. *isku sattui viinapullon ja viinat lattialle lainehtimaan* 'der Schlag traf die Brantweinflasche, und der Brantwein rann auf den Fussboden', *hän pyyhki saippuat poskilla* 'er wischte den Seifenschaum von den Wangen', dial. *siell olj kinnussa kermoa, ja kettu rupes syömään siitä kinnusta niitä kervoja* 'da war Sahne in Butterfass, und der Fuchs begann von der Sahne zu fressen'.

Dass finnische Stoffwörter in den oben erwähnten Fällen pluralisch verwandt werden können, beruht wesentlich darauf, dass sie sehr oft eine weitere Bedeutung haben als ihre schwedischen bzw. deutschen Synonyme, indem sie nicht nur den Stoff an sich sondern auch Stücke, Teile oder Anhäufungen dieses Stoffs ausdrücken. Will man in entsprechenden Fällen im Schwedischen der Pluralität sprachlichen Ausdruck verleihen, so muss ein zusammengesetztes Wort gebraucht werden wie z.B. *isbitar, silverpjäser, mjölkkvantiteter, halmstrån, rågkorn* u.s.w. Dass der Plural bisweilen als Ausdrucksmittel der bestimmten Spezies dient, fällt nicht auf, wenn die Annahme richtig ist, dass das finnische Pluralzeichen *i* mit dem Diminutivsuffix *i* identisch ist: die Funktion der bestimmten Spezies und die der Diminution stehen einander in der Tat sehr nahe, denn auch im ersten Fall handelt es sich um eine verkleinernde, d.h. einschränkende, determinierende Bedeutung.

III. Substantivisch gebrauchte Adjektive, Partizipien und Pronomina können in einer dem Schwedischen beinahe völlig unbekanntem Weise pluralisch verwandt werden: *he ovat jakaneet hyvät ja pahat toistensa kanssa* 'sie haben Freude und Leid (eig. Gutes und Schlimmes) miteinander geteilt', *hänestä toivottiin suuria* 'man setzte grosse Hoffnungen auf ihn', *olen nauttinut väreviä* 'ich habe starke Getränke genossen (= getrunken)', *lapsi on makeihin perso* 'das Kind ist auf Süßigkeiten erpicht', dial. *mittääs uusia nyt on tapahtunu?* 'was ist

jetzt Neues passiert?', *äskän eletyt* 'das kürzlich Erlebte'.

Ausdrücke dieser Art sind vielleicht in einigen Fällen als Ellipsen zu verstehen, meist scheint jedoch eine solche Erklärungsweise nicht nötig zu sein. Die Grenze zwischen Substantivum und Adjektivum ist im Finnischen sehr schwankend, und viele Wörter sind gleichzeitig als Vertreter beider Wortklassen anzusehen: *aukea* bedeutet teils 'flach, eben', teils 'Ebene', *kylmä* sowohl 'kalt' wie 'Kälte', *selvä* 'klar' und 'Klarheit'. Zahlreiche Wörter, die zumeist als Adjektive auftreten — *hauska* 'angenehm, gemütlich, lustig', *hirveä* 'entsetzlich, furchtbar', *mahdoton* 'unmöglich' — sind nahe mit den etymologisch verwandten Eigenschaftswörtern auf *-(u)us*, *-(y)ys* — *hauskuus*, *hirveys*, *mahdottomuus* — zu vergleichen, indem sie nicht nur die Eigenschaft an sich ausdrücken, sondern auch Erscheinungen verschiedener Art bezeichnen, die die betreffende Eigenschaft gemeinsam haben. Da Ausdrücke wie *sodan hirveydet* 'die Entsetzlichkeiten des Krieges' und *jutella hävyttömyyksiä* 'Unanständigkeiten erzählen' natürlich keine Ellipsen enthalten scheint es auch überflüssig in Fällen wie *silloin tapahtui hirveitä* 'da geschahen entsetzliche Dinge' und *jutella hävyttömiä* 'unanständige Dinge erzählen' eine elliptische Entwicklung vorauszusetzen.

Viele Adverbien, die plurale Lokalkasusformen derartiger im heutigen Finnisch meist als Adjektive gebrauchter Wörter sind, haben offenbar ihren Ausgangspunkt in einer substantivischen Verwendung oben erwähnter Art. Dies gilt z.B. vom Ausdruck *olla ikävissä (än)* 'sich langweilen' (wörtlich etwa 'in Unbehaglichkeiten sein'). *Veneet vedettiin kuiville* bedeutet 'die Boote wurden aufs Trockene (eig. auf trockene Plätze) gezogen'. Instruktiwadverbien wie *hyvin, kovin, väärin, näin, samoin* u.s.w. lassen sich in entsprechender Weise erklären: *hyvin* hatte in einem Beispiel wie *meitä kestittiin hyvin* 'wir wurden gut bewirtet' ursprünglich vermutlich die Bedeutung 'hyvyyksin' d.h. 'mit guten Speisen und Getränken'.

Innerhalb einiger grösserer Gruppen von Nominen wird also der Plural im Finnischen viel häufiger als im Schwedischen angewandt. Wenn man hierzu bedenkt, dass im Finnischen die Kategorie der Pluralia tantum ungewöhnlich gross ist, dass der emotionell bedingte Pluralge-

brauch sowie der Plural des Ungefähren einen weit grösseren Umfang hat als im Schwedischen, ferner dass in zahlreichen finnischen Partikeln ein Plural vorkommt, der im Schwedischen so gut wie unbekannt

ist, dürfte man feststellen können, der Plural im Finnischen geniesst eine weit grössere Verbreitung als im Schwedischen und wahrscheinlich auch als in den übrigen germanischen Sprachen.

GÖRAN KARLSSON